

Capacity measurement of Arbaeen walking and its impact on modern Islamic civilization

Behzad Ghasemi *

Received on: 15/12/2022

Accepted on: 03/05/2023

Abstract

Purpose: The aim of the research is to identify and estimate the capacities of Arbaeen pilgrimage and pilgrimage and its impact on modern Islamic civilization. The importance of the research is to explain the amazing phenomenon of millions of people from different nations walking in Hosseini's Arbaeen and to investigate its effects on the developments of resistance and civilization. The main problem of the research is to analyze, recognize and find the effects of Arbaeen pilgrimage and walking on civilization.

Methodology: The method used in the present research is of the objective type, research type and basic-applied research. The research method is mixed (qualitative and quantitative combination) and based on research literature and library and internet resources. The research method was mixed; In the first part, capacities are extracted from the existing theoretical literature. After classification, it has been compiled in the form of a conceptual model. In the quantitative section, the extracted factors and variables have been tested and confirmed, and the amount and percentage of influence of each factor has been determined. To collect data and information from theoretical literature, library tools have been used.

Findings: The findings were confirmed by fuzzy Delphi method. The research findings show that; The four dimensions of the unity of the Islamic Ummah, popularization of security, cultural-civilizational unity, and the revolutionary discourse of civilization with the emergence of popular actors have had the greatest impact on civilization, and there is a positive and meaningful relationship between the Arbaeen walk and civilization.

* Associate Professor of History, Imam Hossein University, Tehran, Islamic Republic of Iran. (Corresponding Author).

Ghasemi.b@ihu.ac.ir

 0000-0003-0086-2535

Conclusion: The result of the research shows that the Arbaeen walk not only has an active and dynamic capacity for civilization; Rather, there is a mutual influence between the discourse of the Islamic revolution and civilization. As far as it goes; By developing and supporting the Arbaeen walking capacity, it will not only lead to the development of the revolutionary discourse. More importantly, it has a direct and meaningful impact on revolutionary civilization. As a result, the hypothesis of the impact of Arbaeen walking capacity on civilization is confirmed and explained.

Keyword: Islamic revolution, history of culture and civilization, Arbaeen walk, civilization building, Muslim unity - Islamic world.

ظرفیت سنجی پیاده‌روی اربعین و تأثیر آن بر تمدن نوین اسلامی

بهزاد قاسمی*

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۲/۱۳

چکیده

هدف مقاله‌ی حاضر شناسایی مهم‌ترین مؤلفه‌ها و شاخص‌های پیاده‌روی اربعین و سنجش میزان تأثیر آن بر تمدن‌سازی اسلامی است. نوع مقاله، بنیادی - کاربردی و با روش پژوهش آمیخته (کیفی - کمی) انجام شده است. برای شناسایی و احصاء مؤلفه‌ها و ظرفیت‌ها در بخش کیفی، در مرحله اول پس از بررسی ادبیات تحقیق، مهم‌ترین ظرفیت‌های پیاده‌روی اربعین شناسایی شدند و با تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی، عوامل و متغیرها (مؤلفه و شاخص‌ها) استخراج شدند. در گام دوم تحقیق، پس از نظرسنجی از خبرگان نسبت به تکمیل، اصلاح و ترمیم برخی شاخص‌های احصاء شده از مبانی نظری و ادبیات تحقیق پرداخته شد. در پایان (بخش کمی)، به منظور سنجش تأثیر هر یک از ظرفیت‌ها و تأثیر آن بر تمدن‌سازی اسلامی از پرسشنامه استفاده شد. جامعه آماری به صورت هدفمند ۱۲ نفر انتخاب گردید که روایی پژوهش مبتنی بر محتوا و پایایی یافته‌ها با روش دلفی فازی تأیید شدند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که چهار بُعد وحدت امت اسلامی، مردمی‌سازی امنیت، الفت فرهنگی - تمدنی و گفتمان انقلابی تمدن ساز با ظهور بازیگران مردمی بیشترین تأثیر را در تمدن‌سازی داشته و ارتباط مثبت و معناداری بین پیاده‌روی اربعین و تمدن‌سازی وجود دارد. نتیجه پژوهش بیانگر آن است که پیاده‌روی اربعین نه تنها دارای ظرفیت فعال و پویا برای تمدن‌سازی است؛ بلکه تأثیر متقابلی بین گفتمان انقلاب اسلامی و تمدن‌سازی دارد. با این وصف؛ توسعه و حمایت از ظرفیت پیاده‌روی اربعین سبب توسعه گفتمان انقلابی خواهد شد و مهم‌تر اینکه بر تمدن‌سازی انقلابی تأثیر مستقیم و معناداری دارد. در نتیجه فرضیه تأثیر ظرفیت پیاده‌روی اربعین بر تمدن‌سازی تأیید می‌شود.

کلمات کلیدی: انقلاب اسلامی، تاریخ فرهنگ و تمدن، پیاده‌روی اربعین، تمدن‌سازی، وحدت مسلمین - جهان اسلام.

* دانشیار، تاریخ انقلاب اسلامی، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران. (نویسنده مسئول).

بیان مسئله

هدف پژوهش، شناخت و احصاء ظرفیت‌های پیاده‌روی و زیارت اربعین و میزان اثرگذاری آن بر تمدن نوین اسلامی است. اهمیت تحقیق، تبیین پدیده شگفت‌انگیز پیاده‌روی میلیون‌ها نفری از ملت‌های مختلف در اربعین حسینی و بررسی سویه‌های اثرگذاری آن بر تحولات محور مقاومت و تمدن‌سازی است. مسئله‌ی اصلی پژوهش، تحلیل، شناخت و یافتن تأثیرات زیارت و پیاده‌روی اربعین بر تمدن‌سازی است. سؤال اصلی مقاله این است که چه ارتباط جدی بین زیارت و پیاده‌روی اربعین و افزایش مؤلفه‌های تمدن‌سازی نوین اسلامی وجود دارد؟ سؤالات فرعی پژوهش برای پاسخ به سؤال اصلی عبارت‌اند از: ۱. ظرفیت‌های زیارت اربعین کدام است و حامل چه ویژگی‌های فرهنگی و ایدئولوژیکی است؟ ۲. پیاده‌روی واجد چه خصوصیات و شاخص‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی است؟ ۳. تأثیرات زیارت و پیاده‌روی اربعین بر تمدن‌سازی نوین اسلامی به چه میزان است؟ در سال‌های اخیر منطقه غرب آسیا شاهد تحولات عمیق و گسترده‌ای بوده که این تحولات شامل مسائل سیاسی، نظامی، ژئوپلیتیک، فرهنگی و اجتماعی بوده است. یکی از تحولات مهم فرهنگی و اجتماعی که در سال‌های اخیر در منطقه پدید آمده و موجبات تعجب جهانیان شده، رشد سریع راهپیمایی اربعین در کشور عراق و با حضور ملیت‌ها و مذاهب گوناگون بوده است.

مناسک مهم پیاده‌روی اربعین یکی از مستحبات مؤکد و ویژه مذهب شیعه است. پس از شهادت امام حسین علیه‌السلام در سال ۶۰ هجری، زیارت قبر شریف آن حضرت و به‌طور خاص با پای پیاده مورد تأکید بوده است. این سنت در طول قرون گذشته با فراز و فرودهای زیادی همراه بوده است. پس از سقوط صدام و از بین رفتن محدودیت و منع شدیدی که برای پیاده‌روی اربعین وجود داشت، مردم عراق این مراسم را به‌صورت باشکوهی برگزار می‌کنند. در سال‌های بعد، ملت‌های شیعه، مسلمان و حتی غیرمسلمان از کشورهای مختلف به‌خصوص ایران حضوری گسترده در اربعین داشته و دارند. استقبال خالصانه‌ی مردم عراق از زائران حسینی و رنگ باختن تمایزات ملی، قومی و زبانی در این مراسم موجب شهرت جهانی و تعجب همگان شده است. این مهمان‌نوازی به حدی است که زائرین صرفاً از منزل خارج می‌شوند و در مسیر پیاده‌روی قرار می‌گیرند، تمامی نیازهای خوراکی و استراحت توسط موکب‌ها در مسیر تأمین می‌شود. در دنیای

مادی کنونی که تمامی مناسبات بر اساس سود و زیان سنجیده و تعریف می‌شود؛ این‌گونه رفتارهای ایثارگرانه از سوی مردم عراق که عموماً زندگی فقیرانه‌ای هم دارند به‌شدت مورد استقبال جهان و مطالعه‌ی اندیشمندان و پژوهشگران واقع شده است.

از سوی دیگر، سیر تحولات ژئوپلیتیکی جهان اسلام پس از پیروزی انقلاب اسلامی موجب پیدایش محور مقاومت در منطقه غرب آسیا به رهبری جمهوری اسلامی ایران شده است. این محور مقاومت که عمدتاً از کشورها و جنبش‌های شیعی و مسلمان تشکیل شده است، ارتباط تنگاتنگی با آموزه‌های اسلامی و ارزش‌ها و مقدسات دینی دارد. هدف از این پژوهش، بررسی تأثیر ظرفیت‌های پیاده‌روی اربعین بر تمدن سازی است. سؤال پژوهش حاضر این است که ظرفیت‌های پیاده‌روی اربعین کدام است و به چه میزان بر تمدن سازی تأثیر دارد؟ در واقع بررسی این مراسم باشکوه در افزایش قدرت تمدن سازی، هدف اصلی این مقاله به شمار می‌آید.

۱. پیشینه‌ی پژوهش

بر اساس مطالعات نظام‌مند صورت گرفته تا زمان تدوین و تحریر مقاله حاضر، نوشته‌ی مستقل مشابه پژوهش حاضر به نگارش در نیامده است. از جمله کتاب و مقالات به نگارش درآمده مرتبط با موضوع در جدول زیر نمایش داده شده که شامل موارد ذیل است:

ردیف	نام پژوهشگر و سال تحقیق	عنوان تحقیق	نتایج تحقیق
۱	حسن اصغر پور و صادق زمانی (۱۴۰۲)	رویکرد تمدنی رسول خدا (ص) در مواجهه با یهودیان صدر اسلام	نتایج تحقیق اشاره به مؤلفه‌هایی دارد که در مواجهه با یهودیان مورد استفاده قرار گرفته که مهم‌ترین آن باور مشترک بوده است. به لحاظ کاربردی پیاده‌روی اربعین نمونه‌ی مواجهه با سلطه است که اهمیت دارد.
۲	غلامرضا تاج‌بخش و ابراهیم عباس پور (۱۴۰۱)	بازاندیشی در ایجاد تمدن نوین اسلامی از طریق فرا ترکیب پژوهش‌های پیاده‌روی اربعین	نتایج تحقیق بیان می‌کند پیاده‌روی اربعین علاوه بر اینکه زمینه‌ساز تمدن نوین اسلامی است، در نوع خود نیز تصویرسازی از نمونه کوچک آن هست که اجرا می‌شود. مقابله با ظلم و استکبار با استفاده از فرهنگ عاشورایی است که نماد ایستادگی و مقاومت است.

ردیف	نام پژوهشگر و سال تحقیق	عنوان تحقیق	نتایج تحقیق
۳	محمد رضا دهشیری و زهرا بهرامی (۱۴۰۰)	مؤلفه‌های الگوی سیاست خارجی تمدن‌ساز	یافته‌های پژوهش اهداف و آرمان انقلاب اسلامی و سیاست خارجی آن را در دست‌یابی به سعادت اخروی با تکیه بر خودباوری، اخلاق‌مداری، فرهنگ و علم و معنویت می‌داند.
۴	افشین متقی (۱۳۹۹)	تبیین جایگاه و نقش اربعین در ارتقای پرستیژ ژئوپلیتیکی تشیع	به بررسی اثرات و پیامدهای پیاده‌روی عظیم اربعین در افزایش هژمونی تشیع و بخصوص در غرب آسیا پرداخته است.
۵	رضا واعظی (۱۳۹۹)	نهضت اربعین و تأثیرات آن بر هندسه غرب آسیا	ظرفیت‌سازی‌های منتج به قدرت‌سازی، نتایج و آورده‌ها و تأثیرات کاهنده‌ی این نهضت را برشمرده و شرح داده است. در فصول پایانی نیز به مؤلفه‌های تمدن‌سازی و راهکارهای پیش روی مراسم اربعین اشاره کرده است.
۶	سیروس احمدی (۱۳۹۸)	بررسی و تحلیل جایگاه پیاده‌روی اربعین در افزایش وزن ژئوپلیتیکی شیعیان در مناسبات جهانی	به تحلیل نقش پیاده‌روی اربعین در افزایش قدرت جریان‌های شیعی پرداخته است. این مقاله با وجود توجه به راهپیمایی اربعین، رابطه‌ی آن را صرفاً با جریان‌های شیعی بررسی کرده است.
۷	سید محمود سامانی (۱۳۹۷)	کارکردهای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی اربعین حسینی	نتایج حاکی است که این رخداد عظیم سیاسی-اجتماعی منجر به بهره‌گیری مطلوب آن کمک کرده است.
۸	حافظ نجفی (۱۳۹۶)	راهپیمایی اربعین، هم‌گرایی جهانی با نهضت حسینی	نتایج نشان داده، زائران باهدف یاری دین اسلام و پایبندی به اهداف نهضت حسینی برای مقابله با دشمنان دین، پای در این مسیر می‌گذارند و هویت حق‌طلبان مکتب اهل‌بیت را نمایان می‌کنند.

۲. مبانی نظری پژوهش (داده‌های پژوهش)

۱-۲. تعاریف و مفاهیم پژوهش

۱-۱-۲. تعریف و مفهوم اربعین

واژه‌ی اربعین از اصطلاحاتی است که در قرآن کریم، متون دینی، حدیثی و تاریخی کاربرد زیادی دارد. آثار حفظ چهل حدیث، دعای چهل نفر، کمال عقل در چهل سالگی، گریه چهل روز زمین، آسمان و فرشتگان بر امام حسین، استحباب زیارت اربعین از جمله مواردی است که جایگاه این عدد را در معارف اسلامی بیان می‌دارد. اربعین در قرآن کریم با نام چهل چله بکار رفته است (اعراف/ ۱۴۲). پیاده‌روی اربعین: پس از شهادت امام حسین علیه‌السلام در سال ۶۰ هجری، زیارت قبر شریف آن حضرت و در بعضی از مواقع تأکید بر پیاده‌روی با پای پیاده در احادیث شریف ائمه اطهار به کرات آمده است (ابن قولویه، ۱۳۸۸، ص ۱۳۴). زیارت امام حسین علیه‌السلام با پای پیاده مورد سفارش بسیاری قرار گرفته است. امام صادق می‌فرماید: «هر که پیاده به زیارت رود، هر گامی که بردارد و بگذارد ثواب آزاد کردن بنده‌ای از اولاد اسماعیل را دارد» (مفید، ۱۴۱۳، ص ۶۱). در اینجا مقصود و منظور از پیاده‌روی در اربعین یک کنش ارزشی و عمل اجتماعی است که زیارت رونده (در پیاده‌روی اربعین) به دنبال رستگاری، سعادت و تقرب به خداوند است که ثواب آن را مضاعف می‌داند و بر تأثیر سیاسی-اجتماعی آن آگاه است؛ به همین دلیل هزینه و مشقت سفر را می‌پذیرد. در مجموعه حرکت جمعی ملل مسلمان و حضور ملت‌های آزادی‌بخش در این سفر معنوی و حرکت اجتماعی، جامعه اسلامی را به سمت متمدن شدن در بستر دینی سوق داده و موتور پیشران در عرصه‌ی تغییر نظری و موتور محرکه در مقام عینی و تصویرسازی آرمانی از تمدن سازی نوین اسلامی است.

۲-۱-۲. زیارت

زیارت یکی از آیین‌های دینی با کارکردهای مختلف اجتماعی چون هویت بخشی، نمادسازی، تعاون و تعامل فرهنگی و اجتماعی است (زمانی، ۱۳۹۳، ص ۱۹). زیارت در لغت به معنای میل و قصد (آهنگ) چیزی یا کسی را کردن است و در عرف، زیارت کسی، عبارت است از آمدن نزد او

به قصد تکریم و تعظیم و انس گرفتن با وی. زیارت اهل قبور، اعم از معصومین علیهم السلام و غیر آنان با حضور در محل دفن آنان به قصد گرامی داشت ایشان و سلام دادن بر آنان تحقق می‌یابد. در اینجا منظور از زیارت انجام اعمال مذهبی و مناسک دینی بر پایه باورهای عقیدتی-مذهبی و در سایه جهانبینی توحیدی صورت می‌گیرد و از طرفی با حضور ملت‌های غیرمسلمان در انجام زیارت و حضور در پیاده‌روی با تکیه بر باور فطری (همنوایی با آزادی‌خواهی، ایستادگی و مقاومت منبعث از مکتب سیدالشهدا) انجام می‌شود. در نتیجه امر زیارت و فرهنگ پیاده‌روی دارای دو وجه دینی- معنوی از یک‌سو و سیاسی- اجتماعی از سوی دیگر دارد.

۲-۱-۳. تمدن و تمدن اسلامی

تمدن معادل (civilization) یا حضاره متداول شده است. این واژه در انگلیسی از لغت لاتین (civis) به معنی شهروند یا شهرنشین اخذ شده است. تمدن علاوه بر شهرنشینی اشاره به پیشرفت و ترقی جوامع و زندگی انسانی نیز دارد (سپهری، ۱۳۸۵، ص ۳۵). در یونان واژه (civilization) شهر را مجموعه‌ای از نهادها و روابط به هم پیوسته اجتماعی قلمداد می‌کردند (فوزی و صنم‌زاده، ۱۳۹۱، ص ۱۹). در فرهنگ لغت و واژگان، تمدن مترادف با شهرنشین، خوی و خصلت شهری و مدنیت داشتن، آشنایی با اخلاق مردم، زندگی و زیست اجتماعی، تعاون و همکاری مردم آمده است (عمید، ۱۳۸۹، ج ۱، ص ۵۳۰). تمدن در زبان عربی از «مدن» گرفته شده و به معنای استقرار و محل سکونت است. تمدن سازی و تمدن نوین اسلامی در تعریف عملیاتی و کاربردی خود یعنی اتحاد، ائتلاف و پیوند عمیق و ناگسستنی بین ملت‌های مسلمان بر اساس آموزه، شریعت، ارزش‌ها و هنجارهای دینی و فرهنگ و تمدن اسلامی است که بتوانند بر اساس آن نظام سیاسی مبتنی بر اسلام تأسیس کرده و متحد شوند.

مقصود و منظور از تمدن اسلامی، یعنی تمدنی که همه‌ی آرمان و مؤلفه‌های نظری و عملی مبتنی بر اسلام شکل بگیرد. تمدنی که در باور و عقیده، در احکام دینی و در اخلاق و خلق و خوی مبتنی بر اسلام باشد تمدن اسلامی است. حال بر اساس این سه مؤلفه اساسی اسلام سایر شاخص‌های تمدن اسلامی در زمینه عدالت، سیاست، اجتماع، اقتصاد، فرهنگ، دفاع، مقاومت و سبک زندگی نیز قابل احصاء است.

۲-۱-۴. تمدن نوین اسلامی

تمدن، یعنی زندگی توأم با نظم علمی، با تجربیات موفق و استفاده از پیشرفت‌های زندگی است. مبانی تمدن اسلامی شامل؛ یکتاپرستی، عدالت، آزادی تعقل و اندیشه است. تمدن اسلامی، تمدنی دینی است که همه‌ی مؤلفه‌های آن بر محور اسلام شکل گرفته است. تمدن اسلامی از همه‌ی ویژگی‌های تمدن الهی در چهارچوب آموزه‌های قرآنی و متکی بر سنت پیامبر اکرم (ص) برخوردار است و مؤلفه‌های آن، دین، اخلاق، علم، عدالت، قوانین، مقررات، اصول دینی و غیره می‌باشد (جان احمدی، ۱۳۹۹، ص ۲۱) تمدن اسلامی فرازوفرودهایی داشته و با پیروزی انقلاب اسلامی، بیداری اسلامی در ایران به اوج رسید و جهان اسلام به سوی تمدن سازی حرکت کرد.

واژه مفهومی تمدن نوین اسلامی از زمان پیروزی انقلاب اسلامی در ایران به صورت عینی اجرا و عملی شده و به لحاظ تئوریک و مفهومی توسط رهبری انقلاب اسلامی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، تئوری پردازی و مرحله‌بندی شده است. وقتی از واژه تمدن نوین اسلامی سخن گفته می‌شود؛ دو گونه برداشت از آن می‌شود؛ یک، برداشت تاریخی و بازگشت به مجد و عظمت اسلام در دوره گذشته و دوم، عینی و عملیاتی کردن آن در جامعه اسلامی کنونی است. در اینجا منظور و مقصود از تمدن نوین اسلامی علاوه بر شناخت عظمت اسلامی در گذشته، هدف احیا، بازسازی و بازپروری تمدن اسلامی در جامعه اسلامی و کشورهای اسلامی در برهه کنونی است.

با عنایت به آنچه در باب تمدن اسلامی به صورت مختصر گفته شد، تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی از مباحث مهم تمدن‌سازی و تمدن نوین اسلامی در گفتمان انقلاب اسلامی و نظریه رهبران انقلاب اسلامی می‌باشد. آنگونه که مقام معظم رهبری، تئوری و مراحل تمدن سازی را طرح و ارائه کرده‌اند، جایگاه آن در انقلاب اسلامی، جهان اسلام و مراکز علمی و دانشگاهی داخل و خارج از کشورهای اسلامی اهمیت مضاعفی پیدا کرده است. امروزه پیوند وثیقی بین تمدن سازی و انقلاب اسلامی برقرار است. گرچه فرهنگ و تمدن اسلامی نگاه به تاریخ اسلام و گذشته مسلمین دارد؛ ولی امروزه انقلاب اسلامی با بازتولید آن (تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی)، تئوری تمدن نوین اسلامی را طرح و به‌عنوان نقشه راه انقلاب اسلامی قرار داده است. «فرهنگ اسلامی که مبتنی بر ارزش‌ها، هنجارها و باورداشت‌های دیرین و سنت اسلامی» و «تمدن اسلامی که مظهر عظمت گذشته تاریخی مسلمین و به‌خصوص در عرصه علوم و آثار اسلامی» است مهم‌ترین موتور

محرکه تمدن‌سازی به شمار می‌روند.

۲-۲. چارچوب مفهومی پژوهش

در این نوشتار از رویکرد اتحاد و ائتلاف ملت‌های مسلمان و سایر ملل در گردهمایی اربعین و پیاده‌روی به‌عنوان چارچوب نظری استفاده شده است. گرچه ائتلاف در تعریف به اجتماع و جمع شدن برای هدف خاص آمده است. ائتلاف یعنی با هم الفت گرفتن و یکی شدن است. از نظر اصطلاحی در عرصه‌ی سیاست نیز ائتلاف توافقی میان دو یا چند طرف برای حمایت از یکدیگر به‌منظور پیشبرد منافع متقابل است (عمید، ۱۳۸۹، ج ۱، ص ۴۸۱). ائتلاف و اتحاد مسلمین در همگرایی آمده است. همگرایی یعنی درهم‌آمیزی جغرافیای سیاسی و سرزمینی، ژئواکونومیک و ژئواستراتژیک کشورهای اسلامی و ملت‌های مسلمان در سرزمین‌های مختلف می‌باشد. ائتلاف‌سازی مسلمین در این پژوهش اتحاد و همبستگی مسلمین و کشورهای اسلامی بر اساس باور، عقیده و هنجارهای مشترک که به دنبال برپایی و بازگشت مجد و عظمت اسلام هستند. ائتلاف‌سازی در اینجا تعریف و برداشت همه‌جانبه از اسلام است (قاسمی، ۱۳۹۹، صص ۱۲۹-۱۳۸).

پیاده‌روی اربعین و گردهمایی مردم علاوه بر باور به تأثیر معنوی و عقیدتی آن در عمل اجتماعی مؤثر بوده است؛ بلکه تأثیر زیادی در قلمرو سیاست- اجتماع گذاشته است. یعنی بازگشت به فرهنگ و تمدن اصیل اسلامی در حوزه سیاست، فرهنگ و اجتماع مبتنی بر دانش و دستاوردهای مسلمین است. انقلاب اسلامی در واقع بازتولید‌کننده گفتمان و دوره طلایی فرهنگ و تمدن اسلامی است. گفتمان اسلامی در حوزه سیاسی با تشکیل حکومت اسلامی در دوره رسول‌الله شکل گرفت و در حوزه فرهنگی و اجتماعی در قرون نخستین اسلامی وارد قلمرو دیوانی و دیوانسالاری شده است. گفتنی است که تمدن اسلامی در قرون چهارم و پنجم هجری دستاوردهای علمی، پزشکی، ریاضیات، نجوم، انواع دانش نظری و علوم بشری را از سرگذراند و در همه این زمینه‌ها مشرق زمین اسلامی الگوی غرب شده و تمدن غربی از تمدن اسلامی سرمشق گرفت. به‌کارگیری ابزار تحقق امت واحده، به‌عنوان یک آرمان‌نهایی یعنی حکومت عدل جهانی و تمدن‌سازی در سطح جوامع و جهان اسلامی است. همچنین در مسیر ائتلاف‌سازی مسلمین به‌کارگیری تمام ابزارها، امکانات و منابع موردتوجه قرار گرفته است. اگرچه از نظر مفهومی اشاره

به وحدت اسلامی دارد، از جهت روش و ابزارمندی آن شامل تمامی تصمیم‌سازی‌ها، سیاست‌گذاری‌ها، اتخاذ روش‌های واحد، بهره‌گیری از امکانات مشترک، و تدابیری می‌شود که نتیجه و پیامد آن، در تحقق تمدن‌سازی است (قاسمی، ۱۳۹۹، صص ۱۳۸-۱۴۱). ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی کوشش پیگیر دارد تا وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی - تمدنی جهان اسلام را تحقق بخشد. در اینجا ایجاد وحدت، الفت اسلامی، انسجام تمدنی، مقاومت، مردمی‌سازی امنیت، دفاع مردم پایه و همچنین توسعه نقش گروه‌های فراملی و نقش مردم در نظم منطقه‌ای از موارد مؤلفه‌های ائتلاف قابل احصاء و شمارش است.

۳. روش پژوهش

در این پژوهش، گام‌های انجام تحقیق به این صورت بود که؛ در گام اول، بر اساس بررسی ادبیات تحقیق از منابع کتابخانه‌ای، مقالات و منابع معتبر اینترنتی و دانش تجربی (دانش ضمنی)، مجموعه‌ای از عوامل و متغیرهای مختلف جهت ترسیم مدل مفهومی استخراج شده است. در گام دوم، از میان تنوع و تکرار داده‌های مرتبط با مقاله موارد مهم و مرتبط با موضوع دسته‌بندی شده و در قالب مدل مفهومی قرار گرفت. در گام سوم پس از چند مرحله پالایش و بازیابی مؤلفه‌های احصاء شده در قالب پرسشنامه تجزیه و تحلیل شده و در نهایت و گام چهارم نتایج استخراج شده به صورت آماری تحلیل شده و نتایج آن علاوه بر ارائه به صورت تصویر در انتهای مقاله نمایش داده شده است.

روش مورد استفاده در پژوهش حاضر از نوع هدف، نوع پژوهش و تحقیق، بنیادی - کاربردی است. روش پژوهش آمیخته (تلفیق کیفی و کمی) و با تکیه بر ادبیات پژوهش و منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی انجام شده است. روش پژوهش ترکیبی بوده؛ که در بخش اول ظرفیت‌ها از ادبیات نظری موجود استخراج شده است. پس از دسته‌بندی و در قالب مدل مفهومی گردآمده است. در بخش کمی عوامل و متغیرهای استخراج شده به آزمون و تأیید گذاشته شده و میزان و درصد تأثیرگذاری هر یک از عوامل مشخص شده است. جهت گردآوری داده‌ها و اطلاعات از ادبیات نظری با استفاده از ابزارهای کتابخانه‌ای صورت گرفته است. پس از بررسی کیفی و دانش تجربی (مرحله دوم)، پرسشنامه محقق ساخته با مطابقت دانش تجربی متخصصان محیطی بازنویسی شده است. جامعه

آماري پژوهش موردنظر، پژوهشگران حوزه تاريخ تمدن، تمدن پژوهي و علوم سياسي بودند که در زمينه تکميل پرسشنامه حاصل از مطالعات کيفي را تکميل کردند. روش نمونه‌گيري به صورت هدفمند و با انتخاب ۱۲ نفر با استفاده از روش دلفي فازی انجام شد. بهره‌گيري از متون مبسوط مصاحبه انجام شده، از تکنیک دلفي فازی با طی مراحل زیر استفاده شده است: پرسشنامه پژوهش حاضر با هدف کسب نظر خبرگان راجع به میزان موافقت آن‌ها با مؤلفه‌ها استخراج شده است، لذا خبرگان از طریق متغیرهای کلامی نظیر خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد میزان موافقت خود را ابراز نموده‌اند. از آنجایی که خصوصیات متفاوت افراد بر تعابیر ذهنی آن‌ها نسبت به متغیرهای کيفي اثرگذار است، لذا با تعريف دامنه‌ی متغیرهای کيفي، خبرگان با ذهنیت یکسان به سؤال‌ها پاسخ داده‌اند. این متغیرها با توجه به جدول (۵-۱) به شکل اعداد فازی مثلی تعریف شده‌اند:

جدول شماره ۱. جدول اعداد فازی مثلی متغیرهای کلامی

متغیرهای کلامی	عدد فازی مثلی	عدد فازی قطعی شده
خیلی زیاد	(۰ و ۰/۲۵ و ۱)	(۰/۹۳۷۵)
زیاد	(۰/۱۵ و ۰/۱۵ و ۰/۷۵)	(۰/۷۵)
متوسط	(۰/۲۵ و ۰/۲۵ و ۰/۵)	(۰/۵)
کم	(۰/۱۵ و ۰/۱۵ و ۰/۲۵)	(۰/۲۵)
خیلی کم	(۰ و ۰/۱۵ و ۰)	(۰/۰۶۲۵)

در جدول فوق، اعداد فازی قطعی شده با استفاده از فرمول مینکوسکی محاسبه می‌شود.

۴. مؤلفه‌های ظرفیت ساز پیاده‌رویی و زیارت اربعین

از آنجاکه در این پژوهش، احصاء و استخراج مؤلفه و گزاره‌های اولیه‌ی مرتبط با موضوع به صورت حجم وسیعی از داده‌ها استخراج شده بود با دسته‌بندی مؤلفه‌های مرتبط با متن، کدگذاری انجام گرفت. در حقیقت در این بخش از مقاله و گام کيفي نوشتار متن اصلی، داده‌ها و مؤلفه‌ها از منابع کتابخانه‌ای، سایت‌های معتبر اینترنتی و دانش تجربی و ضمنی استفاده شد. از سوی دیگر، مقاله بر پایه‌ی مدل نظری اتحاد و ائتلاف ملل مسلمان سازماندهی شده است؛ در نتیجه مؤلفه‌های مبتنی بر چارچوب نظری بیشتر مورد توجه قرار گرفته و استخراج شدند.

۴-۱. افزایش وحدت بین امت اسلامی: راهپیمایی اربعین در جهت وحدت‌بخشی جهان اسلام، ضمن آنکه می‌تواند بستری برای بهره‌برداری آگاهان و اندیشمندان اسلامی باشد، دشمنان وحدت اسلامی را وحشت‌زده می‌کند (اکبریان، ۱۳۹۹: ۵۱). راهپیمایی اربعین از مصادیق قوت‌دنیای اسلام ذکر شده است. امام خمینی (ره) درباره‌ی وحدت می‌فرماید: «ما برای اینکه وحدت امت اسلامی را تأمین کنیم، برای اینکه وطن اسلام را از تصرف و نفوذ استعمارگران و دول‌های دست‌نشانده آن‌ها خارج و آزاد کنیم، راهی نداریم جز اینکه تشکیل حکومت بدهیم. تشکیل حکومت برای حفظ نظام و وحدت مسلمانان است» (خمینی، ج ۵، ۱۳۶۸، ص ۴۳). به تعبیر امام، وحدت برای حفظ نظام و حکومت برای تأمین وحدت ضروری است (جمشیدی، ۱۳۷۸، ص ۴۸). پیاده‌روی اربعین نیز به‌عنوان یک کنش جمعی از نمونه‌های وحدت است. تسهیل و تسریع در تحقق امت واحده اسلامی؛ یکی از عوامل ایجاد وحدت همدلی و همکاری در برگزاری اجتماعات است. در ایام اربعین افراد و گروه‌های زیادی از کشورهای مختلف در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند و با محوریت امام حسین علیه‌السلام دل‌هایشان به یکدیگر نزدیک می‌شوند.

حضور در راهپیمایی اربعین موجب می‌شود که روابط عاطفی و عقلی بین راهپیمایان افزایش‌یافته و در راستای تشکیل امت واحد حرکت کنند. «حضور در راهپیمایی اربعین موجب می‌شود روابط عاطفی در راهپیمایان افزایش‌یافته در راستای امت واحده حرکت کنند و هماهنگی در هدف‌گذاری برنامه اجرا و روش باعث نوعی وحدت اجتماعی می‌شود» (غرسبان، ۱۳۹۶، ص ۱۴).

۴-۲. برتری وجهه مردمی امنیت و عبور از امنیت سخت: سپردن امور امنیتی اربعین به نیروهای مردمی و داوطلب موجب تأمین حداکثری امنیت مراسم و کاهش شدید مظاهر نظامی و امنیتی در نزد افکار عمومی کرده است. «در چنین شرایطی حضور جمعیتی چندده میلیونی بدون وقوع حادثه مهم امنیتی در کشوری با حجم عظیم شکاف‌های قومی مذهبی، می‌تواند با بکارگیری یک دیپلماسی هوشمندانه به‌عنوان نوعی از الگوی امنیتی مدنظر قرار گیرد. نکته مهم در امنیت این مراسم، مردمی بودن آن، واگذاری اکثر امور به مردم و نهادهای مردمی و در نتیجه افزایش مشروعیت و مقبولیت آن است. این مسئله همچنین ارتباط وثیقی با هدف اصلی این مراسم که نشان دادن همبستگی و اتحاد جهان تشیع با سایر مسلمین است، دارد. خود این هدف، از وجوه

سخت امنیت کاسته و بر وجوه نرم آن می‌افزاید (مرادی، ۱۳۹۸، ص ۹). از لحاظ نظامی و امنیتی، بسیج در پیاده‌روی اربعین به‌صورت غیرعلنی و لجستیکی توسط نیروهای نظامی و امنیتی ایران از یک‌طرف و نیروهای امنیتی و انتظامی عراق از سوی دیگر صورت می‌گیرد. حتی تعدادی از اهالی محلی سنی‌مذهب برای تأمین امنیت آئین پیاده‌روی اربعین همکاری و ازجان‌گذشتگی به خرج می‌دهند، زیرا اهل سنت نیز در قالب نیروهای بیداری، امنیت زائران اربعین را در مناطق تحت مأموریتشان تأمین می‌کنند (زارع خورمیزی، ۱۳۹۴، ص ۲۸).

تسهیل پیوند مذاهب و ادیان مختلف در اربعین؛ در سال‌های اخیر ملت‌های شیعه، مسلمان و حتی غیرمسلمان از کشورهای مختلف به‌خصوص ایران حضوری گسترده در اربعین دارند. استقبال خالصانه‌ی مردم عراق از زائران حسینی و رنگ باختن تمایزات ملی، قومی و زبانی در این مراسم موجب شهرت جهانی و تعجب همگان شده است. حضور اهل سنت، مسیحیان، بودائیان، ایزدیان در اربعین موجبات پیوند و الفت بین ادیان و مذاهب توحیدی خواهد شد. اربعین و منسک اجتماعی آن، تمرین و ظرفیت‌آفرینی است که جلوه‌ای از هویت جهانی را نمایانگر است. در این منسک هویت‌های قومی، زبانی، ملی رنگ می‌بازد و جهان‌اندیشی در مسیری واحد شکل می‌گیرد. راهپیمایی بزرگ اربعین، وحدت هویتی ایجاد نموده و جلوه‌ای از رفق و مدارا در فرهنگ اسلامی است (محمدی سیرت، ۱۳۹۵، ص ۳۴).

۳-۴. ایجاد الفت و نزدیکی دو ملت ایران و عراق: عراق یکی از کانون‌های اصلی سیاست خارجی ژئوپلیتیک محور ایران و از عناصر اصلی محور مقاومت است. پیاده‌روی اربعین بر مبنای پیوستگی‌های تاریخی، هویتی و دینی دو ملت ایران و عراق به‌واقع تجلی وحدت در برابر دشمنان مشترکی چون تکفیری‌ها، عربستان، آمریکا و رژیم صهیونیستی است که همواره در تلاش بوده‌اند تا ایرانیت را در مقابل عربیت قرار دهند. شعار معروف «ایران و العراق، لا یمکن الفراق» و «حب الحسین یجمعنا» نقش مهمی در رنگ باختن تبلیغات رسانه‌های غربی-عربی داشته است. «پیاده‌روی اربعین سبب شکل‌گیری نوع جدیدی از هویت فراتر از مرزهای ملی شده است که سبب پیوند عاطفی میان زائران ایرانی و عراقی شده که همان هویت اربعینی است و زائران هنگام برجسته‌سازی و ابراز این هویت، تفاوت‌های ملیتی میان خود را کنار گذاشته و سعی در نزدیک شدن به یکدیگر از طریق اتحاد حسینی دارند.» (تاج‌بخش، ۱۳۹۸، ص ۴۲).

۴-۴. اربعین و ظهور بازیگر منطقه‌ای غیردولتی جدید: اربعین به‌عنوان عظیم‌ترین تجمع بشری در یکی از ناامن‌ترین مناطق دنیا بازیگری جدید به نام محور مقاومت را تقویت کرده است. جنبش‌های شیعه با الهام از جمهوری اسلامی ایران و حزب‌الله لبنان فعالیت‌های خود را در کشورهایشان توسعه داده‌اند. ایران مرکز ثقل این ژئو کالچر محسوب می‌شود. «تجمع اربعین که چند برابر بزرگ‌تر از موارد مشابه خود است، به مرزها و قوانین بین‌المللی احترام می‌گذارد، امنیت منطقه را به مخاطره نمی‌اندازد، با وجود زمینه‌های مناسب، ماهیت فرهنگی خود را تغییر نمی‌دهد و بیشترین تنوع ملی و دینی را در درون خود به رسمیت می‌شناسد. همین وضعیت در شبکه سیاسی- نظامی شیعی در منطقه وجود دارد. نیروهای شیعی برهم زننده ثبات به حساب نمی‌آیند و به‌راحتی با افراد و گروه‌ها از مذاهب مختلف تعامل می‌کنند (سیفی، ۱۳۹۵، ص ۴۲).

به‌لحاظ سیاسی نظامی، مجموعه‌ای از نهضت‌های شیعی، سنی و اقلیت‌های دینی در کشورهای منطقه و مرکزیت جمهوری اسلامی شکل‌گرفته که ظهور داعش به تقویت انسجام این شبکه انجامید. این مجموعه با اتحاد و هویت فرهنگی و جبهه‌ای واحد با رمز محور مقاومت در برابر گروه‌های تکفیری جنگید و کارآمدی زیادی از خود نشان داد. تجمع اربعین، ظرفیت‌ها و توانمندی‌های فرهنگی این بستر ژئوپلیتیک فرهنگی را نمایندگی می‌کند.

«پیام اربعین حسینی، پیام پیروزی حق بر باطل و آغاز شکل جدیدی از نبرد فرهنگی با قدرت‌های استکباری است. پیاده‌روی اربعین عظمت مکتب اهل‌بیت را نشان می‌دهد که خون تازه‌ای در قلوب مؤمنان به جریان انداخته که با تبلیغات رسانه‌ای بیگانه مقابله می‌کند، اربعین در بطن خود ارزش‌ها و فرهنگ‌های بالایی همچون شجاعت مبارزه با فساد و ظلم‌ستیزی را به‌همراه دارد (فتح‌الله زاده، ۱۳۹۷، ص ۴۱) «مهم‌ترین فرصت و ثمره سیاسی حماسه اربعین صدور تفکر و اندیشه جمهوری اسلامی و انقلابی ایران به تمام دنیاست، تفکر نه سلطه می‌پذیریم و نه سلطه می‌کنیم و اندیشه حمایت از مستضعفین جهان و در کنار این دو تأکید بر دو عنصر اسلام و نقش ملت‌ها و نقش‌آفرینی توده‌های مردمی ایرانی عراقی و لبنانی در عظیم‌ترین تجمع جهانی نشان می‌دهد که سیاست فرماندهی جمهوری اسلامی مثبت و تأثیرگذار بوده و بیداری ملت‌های منطقه را به‌دنبال

داشته است، با ترویج تفکر عاشورایی می‌توان در بیداری نوین اسلامی منطقه تأثیرگذار بود.» (غرسبان، ۱۳۹۶، ص ۱۹).

تأثیر اربعین بر نظم نوین منطقه‌ای؛ با رونق گرفتن راه‌پیمایی اربعین در سال‌های اشغال عراق توسط داعش و تشکیل نیروهای مردمی حشد الشعبی و همچنین حضور نیروهای مردمی از کشورهای مختلف از جمله ایران، افغانستان، لبنان و پاکستان برای دفاع از عتبات عالیات و اماکن مقدس شیعیان، فضای میدانی به‌کلی تغییر کرد و سرزمین‌های اشغال‌شده آزاد شده‌اند. دولت داعش از بین رفت، تحولات عراق و سوریه که در پی شعار دفاع از حرم شکل گرفتند (واعظی، ۱۳۹۹، ص ۳۶).

افزایش وزن معنوی، سیاسی و فرهنگی عراق در بین کشورهای محور مقاومت؛ کشور عراق یکی از مهم‌ترین کشورهای جهان اسلام و منطقه بشمار می‌آید. جنگ‌های متعدد منطقه‌ای این کشور در ۴۰ سال گذشته و بی‌ثباتی و جنگ‌های داخلی وزن سیاسی و راهبردی عراق را به‌شدت کاهش داده است. اما راهپیمایی اربعین در اوج امنیت و آرامش در سالهای اخیر در کنار مؤلفه‌های دیگر به‌ویژه توانایی کنترل فتنه داعش بوسیله نیروهای حشدالشعبی موجب افزایش وزن سیاسی و راهبردی عراق شده است. «برگزاری راهپیمایی صلح‌آمیز اربعین، نمایش امنیت عراق و ضربه نمادین همزمان به گروه تروریستی داعش و ایالات‌متحده آمریکا است که یکی در پی ناامن‌سازی عراق است و دیگری ایجاد امنیت در عراق را بدون حضور خود ناممکن می‌داند. این قدرت نرم شیعیان است که بدون فرقه‌گرایی، با حضور مسالمت‌آمیز خود در مراسم عاشورا و اربعین، بر وحدت و همبستگی ملی در عراق صحنه می‌گذارند (سامانی، ۱۳۹۷، ص ۳۸).

۵. مدل مفهومی پژوهش: جدول ابعاد و مؤلفه‌های شناسایی شده متأثر از ظرفیت پیاده‌روی اربعین

با توجه به بررسی سوابق و پیشینه‌ی تحقیق و مرور ادبیات تحقیق، می‌توان چهار مؤلفه را بر پایه چارچوب مفهومی پژوهش انتخاب کرد. این امر نشان می‌دهد که عوامل استخراج‌شده از ادبیات تحقیق می‌تواند به‌عنوان مؤلفه‌های اساسی در زمینه شناسایی ظرفیت‌های پیاده‌روی اربعین در تمدن سازی مورد تأیید واقع گردد. بر این اساس، به بررسی مدل ارائه‌شده پس از اتمام مراحل کیفی مقاله در بخش کمی موردسنجش قرار خواهد گرفت.

جدول شماره ۲. جدول ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های ظرفیت پیاده‌روی اربعین

ابعاد	مؤلفه‌ها (عوامل)	شاخص‌ها (متغیرها)
	ایده، باور و ارزش‌های مشترک اسلامی (وحدت امت اسلامی)	برجستگی نقش دین، فرهنگ و تمدن در وحدت مسلمین
		حضور ادیان، مذاهب و فرق مختلف اسلامی و غیر اسلامی در پیاده‌روی
		وحدت ادیان، مودت و امت یکپارچه: وحدت حسینی
		نمایش نظام دفاعی مسلمین
گذار از امنیت سخت به امنیت نرم (مردمی سازی امنیت)		موکب‌های اربعین نماد وحدت اسلامی، ایده و باور مشترک
		امنیت مردمی در پیاده‌روی اربعین
		مردمی سازی مراسم اربعین و دیپلماسی هوشمندانه
		قدرت پشتیبانی مردمی و حمایت لجستیکی مردم پایه
توسعه ژئوپلیتیک (الفت فرهنگی - تمدنی)		تبلیغ فرهنگ ایثار، شجاعت، فداکاری و فرهنگ عاشورایی در تمدن سازی
		نقش اجتماع فرهنگی در امنیت و قدرت نرم انقلابی - تمدنی
		الفت و نزدیکی بین مردم ایران و عراق
		الفت و نزدیکی بین ملت‌های مسلمان و عراق و گفتمان انقلابی (مقاومت)
توسعه ژئوپلیتیک فرهنگی تمدنی (الفت فرهنگی - تمدنی)		پیدایش هویت فراملی و فراتر از مرز ژئوپلیتیکی
		وجود و تأثیر حوزه‌های علمیه و توسعه و گسترش عتبات و عالیات
		حفظ تمدن، فرهنگ و آثار اسلامی با تکیه بر پیوند دینی - فطری
		پیوند بین فرهنگ - تمدن شیعی و سنی و فراتر از اسلامی (رهایی بخشی)
		نقش زیارت و تبادل فرهنگی در زمینه‌های مختلف و تمدن سازی
		پیوستگی سرزمینی جمهوری اسلامی و عراق به‌عنوان هسته مقاومت
گفتمان انقلابی تمدن ساز (ظهور بازیگران جدید - مردمی و نظم منطقه‌ای)		نقش گفتمان سازی انقلاب اسلامی در نظم جدید منطقه
		حضور و نقش بازیگران فراملی و مردم پایه در نظم جدید منطقه:
		گروه‌های مردمی، بسیج مردمی، حشد الشعبی، حزب الله و...
		نقش نهضت‌ها و جریان‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد در هدایت و برپایی موکب‌ها و تمدن سازی
		مجاهدات مستمر و تلاش مستمر در حمایت از فرهنگ مقاومت و شهادت
نهضت حسینی و موعودگرایی در پیاده‌روی اربعین بستر ساز تمدن نوین اسلامی		

۶. پردازش داده‌ها (تجزیه و تحلیل) و سنجش یافته‌های پژوهش

در این مرحله، مدل مفهومی ارائه شده همراه با شرح ابعاد و مؤلفه‌های استخراج شده از پژوهش به ۱۲ نفر از اعضای گروه خبره ارسال گردیده و میزان موافقت آن‌ها با هر کدام از مؤلفه‌ها اخذ شده و نقطه نظرات پیشنهادی و اصلاحی آن‌ها جمع‌بندی و تحلیل شده است. با توجه به گزینه‌های پیشنهادی و متغیرهای زبانی تعریف شده در پرسشنامه، نتایج حاصل از بررسی پاسخ‌های ارائه شده در جدول زیر ارائه گردیده است.

اعتبار یابی یافته‌های پژوهش

پس از تحلیل متون و داده‌های پژوهش از منابع مختلف و مصاحبه‌ها، دسته‌بندی، شمارش و پالایش مؤلفه‌ها انجام شد. محقق در پایان مرحله کیفی تحقیق، به منظور اعتبار یابی یافته‌های حاصل از این مرحله، از روش دلفی استفاده کرد. بر مبنای این روش، محقق مؤلفه‌های استخراج شده از تحلیل محتوای مصاحبه‌ها را در قالب پرسشنامه محقق ساخته (شکل شماره ۳) در اختیار اعضای نمونه قرار داد تا نظر خود را نسبت به ابعاد و مؤلفه‌های به دست آمده اعلام نمایند. تحلیل داده‌های حاصل از نظرات خبرگان، با استفاده از آزمون دوجمله‌ای، نشان داد که همه‌ی ابعاد و مؤلفه‌ها مورد تأیید اعضای نمونه قرار گرفت. لازم به ذکر است که اعضای نمونه که ۱۲ نفر بودند، به علت عدم دسترسی به ۱ نفر از آن‌ها، به ۱۱ نفر پرسشنامه داده شد. نتایج آزمون دوجمله‌ای در جدول جداگانه‌ای در (شکل شماره ۴) ارائه شده است.

جدول شماره ۳. جدول فراوانی مؤلفه‌های به دست آمده از روش دلفی

ردیف	مؤلفه‌ها	فراوانی مؤلفه‌ها				
		خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم
۱	برجستگی نقش دین، فرهنگ و تمدن در وحدت مسلمین	۸	۳	*	*	*
۲	حضور ادیان، مذاهب و فرق مختلف اسلامی و غیر اسلامی در پیاده‌روی	۹	۲	*	*	*
۳	وحدت ادیان، مودت و امت یکپارچه: وحدت حسینی	۸	۳	*	*	*
۴	نمایش نظام دفاعی مسلمین	۸	۲	۱	*	*
۵	موکب‌های اربعین نماد وحدت اسلامی، ایده و باور مشترک	۸	۳	*	*	*

ادامه جدول شماره ۳. جدول فراوانی مؤلفه‌های به‌دست‌آمده از روش دلفی

ردیف	مؤلفه‌ها	فراوانی مؤلفه‌ها				
		خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم
۶	امنیت مردمی در پیاده‌روی اربعین	۸	۲	۱	*	*
۷	مردمی سازی مراسم اربعین و دیپلماسی هوشمندانه	۸	۱	۲	*	*
۸	قدرت پشتیبانی مردمی و حمایت لجستیکی مردم پایه	۱۰	۰	۱	*	*
۹	تبلیغ فرهنگ ایثار، شجاعت، فداکاری و فرهنگ عاشورایی در تمدن سازی	۹	۲	*	*	*
۱۰	نقش اجتماع فرهنگی در امنیت و قدرت نرم انقلابی- تمدنی	۱۰	۱	*	*	*
۱۱	الفت و نزدیکی بین مردم ایران و عراق	۷	۲	۲	*	*
۱۲	الفت و نزدیکی بین ملت‌های مسلمان و عراق و گفتمان انقلابی (مقاومت)	۷	۲	۲	*	*
۱۳	پیدایش هویت فراملی و فراتر از مرز ژئوپلیتیکی	۹	۲	*	*	*
۱۴	وجود و تأثیر حوزه‌های علمیه و توسعه و گسترش عتبات و عالیات	۹	۲	*	*	*
۱۵	حفظ تمدن، فرهنگ و آثار اسلامی با تکیه بر پیوند دینی- فطری	۹	۱	۱	*	*
۱۶	پیوند بین فرهنگ- تمدن شیعی و سنی و فراتر از اسلامی (رهایمی بخشی)	۹	۱	۱	*	*
۱۷	نقش زیارت و تبادل فرهنگی در زمینه‌های مختلف و تمدن سازی	۹	۲	*	*	*
۱۸	پیوستگی سرزمینی جمهوری اسلامی و عراق به‌عنوان هسته مقاومت	۸	۲	۱	*	*
۱۹	نقش گفتمان سازی انقلاب اسلامی در نظم جدید منطقه	۸	۳	*	*	*
۲۰	حضور و نقش بازیگران فراملی و مردم پایه در نظم جدید منطقه: گروه‌های مردمی، بسیج مردمی، حشد الشعبی، حزب‌الله و...	۱۰	۱	*	*	*
۲۱	نقش نهضت‌ها و جریان‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد در هدایت و برپایی موبک‌ها و تمدن سازی	۸	۲	۱	*	*
۲۲	مجاهدت مستمر و تلاش مستمر در حمایت از فرهنگ مقاومت و شهادت	۷	۳	۱	*	*
۲۳	نهضت حسینی و موعودگرایی در پیاده‌روی اربعین بستر ساز تمدن نوین اسلامی	۸	۳	*	*	*

جدول شماره ۴. جدول نتایج تحلیل آزمون دو جمله‌ای

ردیف	عنوان مؤلفه‌ها	احتمال مشاهده شده		Sig
		≤ 3	> 3	
۱	برجستگی نقش دین، فرهنگ و تمدن در وحدت مسلمین	≤ 3	> 3	۰/۰۰۱
۲	حضور ادیان، مذاهب و فرق مختلف اسلامی و غیر اسلامی در پیاده‌روی	≤ 3	> 3	۰/۰۰۱
۳	وحدت ادیان، مودت و امت یکپارچه: وحدت حسینی	≤ 3	> 3	۰/۰۰۱
۴	نمایش نظام دفاعی مسلمین	≤ 3	> 3	۰/۰۰۰۸
۵	موکب‌های اربعین نماد وحدت اسلامی، ایده و باور مشترک	≤ 3	> 3	۰/۰۰۱
۶	امنیت مردمی در پیاده‌روی اربعین	≤ 3	> 3	۰/۰۰۰۸
۷	مردمی سازی مراسم اربعین و دیپلماسی هوشمندانه	≤ 3	> 3	۰/۰۰۰۸
۸	قدرت پشتیبانی مردمی و حمایت لجستیکی مردم پایه	≤ 3	> 3	۰/۰۰۰۸
۹	تبلیغ فرهنگ ایثار، شجاعت، فداکاری و فرهنگ عاشورایی در تمدن سازی	≤ 3	> 3	۰/۰۰۱
۱۰	نقش اجتماع فرهنگی در امنیت و قدرت نرم انقلابی - تمدنی	≤ 3	> 3	۰/۰۰۱
۱۱	الفت و نزدیکی بین مردم ایران و عراق	≤ 3	> 3	۰/۰۰۱
۱۲	الفت و نزدیکی بین ملت‌های مسلمان و عراق و گفتمان انقلابی (مقاومت)	≤ 3	> 3	۰/۰۰۱
۱۳	پیدایش هویت فراملی و فراتر از مرز ژئوپلیتیکی	≤ 3	> 3	۰/۰۰۱
۱۴	وجود و تأثیر حوزه‌های علمیه و توسعه و گسترش عتبات و عالیات	≤ 3	> 3	۰/۰۰۱

ادامه جدول شماره ۴. جدول نتایج تحلیل آزمون دوجمله‌ای

ردیف	عنوان مؤلفه‌ها	احتمال مشاهده	Sig
۱۵	حفظ تمدن، فرهنگ و آثار اسلامی با تکیه بر پیوند دینی - فطری	≤ 3 > 3	۰/۰۰۸
۱۶	پیوند بین فرهنگ - تمدن شیعی و سنی و فراتر از اسلامی (رهايي بخشی)	≤ 3 > 3	۰/۰۰۸
۱۷	نقش زیارت و تبادل فرهنگی در زمینه‌های مختلف و تمدن سازی	≤ 3 > 3	/۰۰۱
۱۸	پیوستگی سرزمینی جمهوری اسلامی و عراق به‌عنوان هسته مقاومت	≤ 3 > 3	۰/۰۰۸
۱۹	نقش گفتمان سازی انقلاب اسلامی در نظم جدید منطقه	≤ 3 > 3	/۰۰۱
۲۰	حضور و نقش بازیگران فراملی و مردم پایه در نظم جدید منطقه: گروه‌های مردمی، بسیج مردمی، حشد الشعبی، حزب‌الله و...	≤ 3 > 3	/۰۰۱
۲۱	نقش نهضت‌ها و جریان‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد در هدایت و برپایی موبک‌ها و تمدن سازی	≤ 3 > 3	۰/۰۰۸
۲۲	مجاهدت مستمر و تلاش مستمر در حمایت از فرهنگ مقاومت و شهادت	≤ 3 > 3	۰/۰۰۸
۲۳	نهضت حسینی و موعودگرایی در پیاده‌روی اربعین بستر ساز تمدن نوین اسلامی	≤ 3 > 3	/۰۰۱

با توجه به نتایج آزمون دوجمله‌ای در جدول (شکل شماره ۵)، تمامی مؤلفه‌های الگو در سطح $P \leq 0/05$ معنادار است. بنابراین همه‌ی مؤلفه‌ها از نظر پاسخ‌گویان مورد تأیید قرار گرفت. در نتیجه تمامی مؤلفه‌های الگو در سطح معنادار است. با توجه به نظرسنجی از خبرگان، در مدل نهایی تحقیق، ۲۳ مؤلفه در مدل نهایی مهم از ظرفیت‌های موجود در پیاده‌روی اربعین بر تمدن سازی تأثیرگذار هستند. با تقویت مؤلفه‌های شناسایی شده، تمدن سازی نیز سرعت بیشتری خواهد گرفت.

۷. تجزیه و تحلیل: کاربردی سازی دستاوردهای پیاده‌روی اربعین در تمدن سازی

پیامد و دستاوردهای زیارت و پیاده‌روی اربعین در تمدن سازی نوین اسلامی، بیداری اسلامی

و گفتمان سازی انقلابی در عرصه نظر و عمل قابل تحلیل و بررسی است که در اینجا پس از تحلیل و بررسی آن می‌توان در عرصه جهان اسلام به صورت کاربردی نتایج آن را اشاره کرد. یکی از جنبه‌های مهم پیاده‌روی اربعین، نفس زیارت مرقد مطهر امام حسین است. به تأکید روایات و سفارش‌های اهل بیت، زیارت امام حسین اثرات وضعی خاص خود را دارد، چه اثرات فردی و چه پیامدهای اجتماعی و سیاسی در بین امت اسلامی به همین دلیل است که در طول تاریخ خلفای اموی و عباسی در ادامه حکومت عباسی و عثمانی وهابیون حجاز با خشونت بالایی اجازه زیارت باشکوه جمعی را به محبین اهل بیت نمی‌دادند و حتی چندین بار اقدام به تخریب بارگاه حسینی کردند. آخرین مورد آن قتل‌عام زائران اربعین در سال ۱۳۵۴ شمسی توسط حکومت بعث عراق بود. از آنجاکه محبت به اهل بیت پیامبر اسلام در بین فرق مختلف اسلامی امری پسندیده و رایج است، تجمع اربعین با حضور مذاهب و فرقه‌های مختلف شیعه و سنی موجب تحکیم وحدت و انسجام امت اسلامی می‌شود. این حضور و انسجام اگر با شناخت و بصیرت همراه باشد به آگاهی از توطئه‌های نظام سلطه نسبت به امت اسلامی خواهد انجامید.

مهم‌ترین رکن فرهنگ عاشورا، روحیه شهادت‌طلبی و ایثار در راه خداست. در سال‌های اخیر با هجوم داعش به عراق ساختارهای سیاسی، نظامی اجتماعی و مذهبی در شرف فروپاشی بود، فتوای مرجعیت شیعه و اوج‌گیری روحیه شهادت‌طلبی منتج از فرهنگ عاشورا منجر به تشکیل حشدالشعبی شد. تهدیدات داعش نسبت به عتبات عالیات و به‌ویژه شهر کربلا باعث تحریک روحیه غیرت دینی و تشجیع جوانان عراقی و مردم عراق به‌ویژه شهرهای سنی‌نشین و حتی ایزدی و مسیحی برای دفاع از عتبات عالیات و کشور عراق شد. حضور رزمندگانی از ایران و حزب‌الله لبنان در بین صفوف مدافعان حرم‌های مطهر در عراق باعث تحکیم وجهه و موقعیت جبهه مقاومت در عراق شد. همه این موارد در مراسم پیاده‌روی اربعین به‌عنوان میعاد عاشقان اباعبدالله و رزمندگان مقاومت ضریب می‌گیرد به شکلی که جمع قابل‌توجهی از رزمندگان مقاومت پس از شرکت در پیاده‌روی اربعین عازم جبهه‌های نبرد با داعش در عراق و سوریه شدند.

مراسم اربعین در بازیابی هویت دینی و مکتبی مسلمانان بسیار مؤثر بوده است. تقویت روحیه استکبارستیزی و رشد مودت دینی و فراملی، از دستاوردهای مهم اربعین به شمار می‌رود. یکی از مهم‌ترین پیام‌های مکتب حسینی، عدم سکوت در برابر ظلم و قیام برای احیای حق است.

شعار استراتژیک هیئات من الذله به عنوان چراغ راه پیروان امام حسین علیه‌السلام عامل بیداری و مقاومت در برابر ظالمان و مستکبران هر عصر و زمانی عمل کرده است. دلیل اصلی ممانعت و تقابل مستحکم مستکبران تاریخ در برابر فرهنگ عاشورا همین روحیهی ظلم‌ستیزی و مقاومت فعال رهروان حسینی بوده است. حزب‌الله لبنان به عنوان یک نیروی مقاومت شیعی با الهام از قیام امام حسین و تبعیت از انقلاب اسلامی، اولین گروه موفق بود که در مقابل صهیونیست‌ها ایستاد و به پیروزی‌های بزرگی دست یافت. حزب‌الله لبنان که در سال‌های اخیر حضور پررنگی در پیاده‌روی اربعین داشته به خوبی توانسته است الگوی گروه‌های دیگر مقاومت به خصوص یمنی‌ها و فلسطینی‌ها شود. شکست‌های پی‌درپی صهیونیست‌ها در برابر گروه‌های مقاومت فلسطینی در غزه منبعث از تزیق روحیهی شهادت‌طلبی و مقاومت به این رزمندگان عضو محور مقاومت بوده است. پیاده‌روی اربعین در سال‌های اخیر به خوبی توانسته است روحیه و انسجام جبهه مقاومت را افزایش داده و به عنوان محور وحدت مسلمانان و غیرمسلمانانی که دشمن مشترکی به نام جبهه استکبار و صهیونیست‌ها دارند عمل کند.

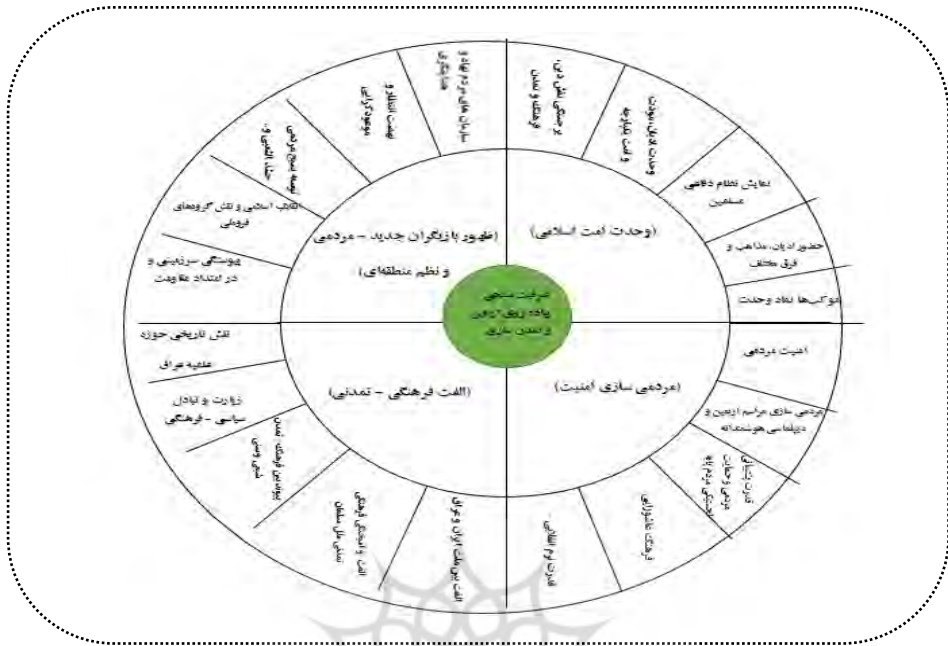
ماهیت حق‌طلبانه قیام حسینی در اربعین حسینی و در پیاده‌روی نیز همانند خود نهضت عاشورا دارای مؤلفه‌های عدالت خواهانه، مبارزه با ظلم و ستم، ایستادگی و مقاومت، نظام دفاعی مردم پایه، دوری از فساد، مبارزه با انحراف دینی مبتنی بر تعالیم دینی- قرآنی و فطری بشری است. آنچه در پیاده‌روی اربعین به نمایش گذاشته می‌شود کنش ارزشی- عقلانی است که بر اساس ماهیت فطری بشر شکل گرفته و در آن اجتماع عظیم انسانی فراتر از حیطه سیاسی و سرزمینی است. اربعین حسینی سبب همبستگی فراملی و بین‌المللی شده که ریشه در سیاست دولت‌ها، ملی‌گرایانه، ماهیت صرف مذهبی و عقیده و جهانی‌بینی خاص نیست؛ بلکه همه‌ی آنها یکجا است، این حرکت اجتماعی از عمق معنوی انسان تعالی خواه و سرشت فطری بشر مترقی سرچشمه گرفته و در امتداد تمدن سازی قرار دارد.

نتیجه‌گیری

در این پژوهش با انجام مراحل کیفی- کمی پژوهش، ۲۳ شاخص از ۴ مؤلفه اصلی در بُعد ظرفیت سنجی پیاده‌روی اربعین حاصل شد. در این پژوهش علاوه بر شناسایی مؤلفه‌ها، نسبت بین

ظرفیت‌های شناسایی شده با تمدن سازی نوین اسلامی به صورت کمی موردسنجش قرار گرفت و ارتباط هر یک و تأثیر هر کدام از ظرفیت‌های شناسایی شده بر تمدن سازی تأثیرگذار بودند. مؤلفه اول، شامل؛ ایده، باور و ارزش‌های مشترک اسلامی، برجستگی نقش دین، فرهنگ و تمدن در وحدت مسلمین، حضور ادیان، مذاهب و فرق مختلف اسلامی و غیر اسلامی در پیاده‌روی، وحدت ادیان، مودت و امت یکپارچه: وحدت حسینی، نمایش نظام دفاعی مسلمین، موکب‌های اربعین نماد وحدت اسلامی، ایده و باور مشترک. مؤلفه دوم؛ گذار از امنیت سخت به امنیت نرم، شامل؛ امنیت مردمی در پیاده‌روی اربعین، مردمی سازی، مراسم اربعین و دیپلماسی هوشمندانه، قدرت پشتیبانی مردمی و حمایت لجستیکی مردم پایه، تبلیغ فرهنگ ایثار، شجاعت، فداکاری و فرهنگ عاشورایی در تمدن سازی، نقش اجتماع فرهنگی در امنیت و قدرت نرم انقلابی - تمدنی. مؤلفه سوم، توسعه ژئوپلیتیک فرهنگی تمدنی، شامل؛ الفت و نزدیکی بین مردم ایران و عراق، الفت و نزدیکی بین ملت‌های مسلمان و عراق و گفتمان انقلابی (مقاومت)، پیدایش هویت فراملی و فراتر از مرز ژئوپلیتیکی، وجود و تأثیر حوزه‌های علمیه و توسعه و گسترش عتبات و عالیات، حفظ تمدن، فرهنگ و آثار اسلامی با تکیه بر پیوند دینی - فطری، پیوند بین فرهنگ - تمدن شیعی و سنی و فراتر از اسلامی (رهایمی بخشی)، نقش زیارت و تبادل فرهنگی در زمینه‌های مختلف و تمدن سازی. مؤلفه چهارم گفتمان انقلابی تمدن ساز شامل؛ پیوستگی سرزمینی جمهوری اسلامی و عراق به عنوان هسته مقاومت، نقش گفتمان سازی انقلاب اسلامی در نظم جدید منطقه، حضور و نقش بازیگران فراملی و مردم پایه در نظم جدید منطقه: گروه‌های مردمی، بسیج مردمی، حشد الشعبی، حزب‌الله و...، نقش نهضت‌ها و جریان‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد در هدایت و برپایی موکب‌ها و تمدن سازی، مجاهدت مستمر و تلاش مستمر در حمایت از فرهنگ مقاومت و شهادت هستند. پس از بررسی کیفی و سنجش کمی مشخص شد علاوه بر اینکه بین پیاده‌روی اربعین و تمدن سازی تأثیر معناداری وجود دارد و گفتمان انقلاب اسلامی موتور محرکه این دو هست. با تقویت پیاده‌روی اربعین و توسعه آن، تمدن سازی شتاب و سرعت بیشتری خواهد گرفت.

پیاده‌روی اربعین در سال‌های اخیر رشد کیفی و کمی زیادی داشته است. حضور بیش از ۲۲ میلیون نفر انسان (طبق بیانیه رسمی عتبه عباسی (ع) در سال ۱۴۰۲) در یک مقطع زمانی محدود در سرزمین کربلا با هدف زیارت سیدالشهداء (علیه‌السلام) و پای پیاده و استقبال مردم عراق از آن‌ها

شکل شماره ۱. ظرفیت‌سنجی پیاده‌روی اربعین و تمدن‌سازی

در قالب موبک‌های اربعینی، پدیده‌ای بی‌همتا در طول تاریخ بشر است. فداکاری و ایثار این جمعیت انبوه برای یکدیگر و توجه همگی به یک هدف مقدس، در دورانی که بشر همه‌چیز را از دریچه‌ی نگاه مادی می‌بیند و تحلیل می‌کند. اندیشمندان غربی و نخبگان مکاتب الحادی غرب از تحلیل این فرهنگ عاجز از تحلیل مادی و محاسبات پوزیتیویستی مانده و نظاره‌گر این همایش جهانی هستند. پیاده‌روی اربعین طی سال‌های گذشته به یکی از عوامل مهم قدرت نرم محور مقاومت در منطقه تبدیل شده است. پیاده‌روی اربعین که هر سال با استقبال بیشتری همراه بوده است و ظرفیت و توانمندی‌های بالایی برای تقویت و ارتقاء سطح و جایگاه محور مقاومت در منطقه برخوردار بوده و به‌تبع آن نقش مهمی در تمدن‌سازی نوین اسلامی دارد. در نتیجه این حرکت جمعی مردم سبب انسجام اجتماعی بین ملت‌های مسلمان و غیرمسلمان شده و هویت شیعی را بازنمایی کرده و تصویری از اجتماع تمدنی را بازسازی می‌کند. از سوی دیگر پیاده‌روی اربعین سبب ارتقاء تفکر عاشورایی شده و موجد پویایی و روزآمدی ارزش‌های فطری-دینی در بستر اجتماعی و عرصه تمدنی خواهد شد.

منابع

- ابن قولویه قمی (۱۳۸۸)، «کامل الزیارات»، قم: دفتر انتشارات اسلامی.
- اکبریان، سید محمد (۱۳۹۹)، نقش اربعین حسینی در وحدت اسلامی، ره‌توشه، پاییز، ش ۱۲۵.
- تاج‌بخش، غلامرضا (۱۳۹۸)، «مطالعه‌ای کیفی الگوی ابراز هویت ایرانیان و عراقی‌ها در آیین پیاده‌روی اربعین»، فصلنامه نظریه‌های اجتماعی متفکران مسلمان، ش ۱۷.
- جان احمدی، فاطمه (۱۳۹۹)، تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی، قم: دفتر نشر معارف.
- جمشیدی، محمدحسین (۱۳۷۸)، «ماهیت وحدت در اندیشه امام خمینی»، کیهان فرهنگی، ش ۱۵۶.
- خمینی، سید روح‌الله (۱۳۶۸)، صحیفه امام، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- زارع خورمیزی، محمدرضا (۱۳۹۴)، «اربعین‌های خونین»، جمعی از نویسندگان، مقالات پژوهشی اربعین، تهران: نشر مشعر.
- زمانی، حسین (۱۳۹۳)، بازشناسی مفهوم زیارت، تهران: انتشارات آوند رشد.
- سامانی، سید محمود (۱۳۹۷)، «کارکردهای سیاسی اجتماعی و فرهنگی اربعین حسینی»، فصلنامه فرهنگ زیارت، ش ۳۵.
- سپهری، محمد (۱۳۸۵)، تمدن اسلامی در عصر مویان، تهران: نورالتقلین.
- سیفی، یوسف (۱۳۹۵)، «تجمع اربعین و ظهور یک بازیگر منطقه‌ای جدید»، کیهان، سال ۷۴، ش ۲۱۴۸۶.
- عمید، حسن (۱۳۸۹)، فرهنگ فارسی عمید، جلد اول، تهران، اشجع.
- غرسان، مرتضی (۱۳۹۶)، «راه‌پیمایی اربعین ظرفیت‌ها و آسیب‌ها»، ماهنامه مبلغان، ش ۲۲۰.
- فتح‌الله نژاد، هادی (۱۳۹۷)، «نقش فرهنگی تجمع اربعین حسینی»، فصلنامه فرهنگ زیارت، ش ۳۷.
- فوزی، یحیی، محمودرضا صنم‌زاده (۱۳۹۱)، «تمدن اسلامی از دیدگاه امام خمینی (ره)»، فصلنامه تاریخ و فرهنگ تمدن اسلامی، سال سوم، ش ۹.

- قاسمی، بهزاد (۱۳۹۹)، انقلاب اسلامی و تمدن نوین بر پایه اتحاد و ائتلاف ملل اسلامی (خوانشی تعمیقی و تحلیل محور به اصل ۱۱ قانون اساسی)، *مطالعات بنیادین تمدن نوین اسلامی*، دوره ۳، ش ۱.
- محمدی سیرت، حسین (۱۳۹۵)، «اربعین منسک اجتماعی در قواره‌ای تمدنی ظرفیت‌ها و زیرسیستم‌های تمدنی»، *دو فصلنامه مطالعات مسجد و مهدویت*، سال اول، ش ۲.
- مرادی کلارده، سجاد (۱۳۹۸)، *پیاده‌روی اربعین؛ فرصت‌ها و ظرفیت‌های پیش رو*، سایت اندیشکده تبیین.
- مفید، محمد بن محمد (۱۴۱۳)، *مناسک المزار*، تصحیح محمدباقر ابطحی، قم: کنگره جهانی مفید.
- واعظی، رضا (۱۳۹۹)، «نهضت اربعین و تأثیر آن بر هندسه غرب آسیا»، تهران: مؤسسه مطالعات اندیشه‌سازان نور.

Reference

- Ibn Qolwieh Qomi (2008), "*Complete Al-Ziyarat*", Qom: Islamic Publications Office. [In Persian]
- Akbarian, Seyyed Mohammad (2019), The Role of Hosseini's Arba'in in Islamic Unity, *Reh Toshe Baradaran Paizi*, No. 125. [In Persian]
- Tajbakhsh, Gholamreza (2018), "A Qualitative Study of the Identity Expression Pattern of Iranians and Iraqis in the Arbaeen Walking Ritual", *Quarterly Journal of Social Theories of Muslim Thinkers*, No. 17. [In Persian]
- Jan Ahmadi, Fatemeh (2019), *History of Islamic Culture and Civilization*, Qom: Ma'arif Publishing House. [In Persian]
- Jamshidi, Mohammad Hossein (1378), "The nature of unity in Imam Khomeini's thought", *Kihan Farhani magazine*, number 156. [In Persian]
- Khomeini, Seyyed Ruhollah (1368), *Imam Khomeini's Book*, Tehran: Institute for Editing and Publishing Imam Khomeini. [In Persian]
- Zare Khormizi, Mohammad Reza (2014), "*Bloody Forties*", a group of authors, Arbaeen research articles, Tehran: Mashaar Publishing. [In Persian]

- Zamani, Hossein (2014), *Recognizing the Concept of Pilgrimage*, Tehran: Avand Rushd Publications.[In Persian]
- Samani, Seyyed Mahmoud (2017), "Political, social and cultural functions of Arbaeen Hosseini", *Farhang Ziarat Quarterly*, No. 35.[In Persian]
- Sepehri, Mohammad (2015), *Islamic Civilization in the Umayyad Era*, Tehran: Noor al-Saghlain.[In Persian]
- Seifi, Yusuf (2015), "Arbaeen Gathering and the Emergence of a New Regional Actor", *Keihan*, 2016, No. 21486.[In Persian]
- Omid, Hassan (1389), *Farhang Persian Omid*, first volume, Tehran, Ashja.[In Persian]
- Gharsban, Morteza (2016), "Arbaeen March of Capabilities and Damages", *Missionary Magazine*, No. 220.[In Persian]
- Fethullah Nejad, Hadi (2017), "The Cultural Role of Arbaeen Hosseini Gathering", *Ziarat Culture Q Fawzi, Yahya, Mahmoudreza Sanamzadeh* (2013), "Islamic civilization from the perspective of Imam Khomeini (RA)", *Quarterly Journal of History and Culture of Islamic Civilization*, third year, number 9.[In Persian]
- Ghasemi, Behzad (2019), Islamic revolution and modern civilization based on the unity and coalition of Islamic nations (an in-depth reading and analysis based on the 11th principle of the constitution), *fundamental studies of modern Islamic civilization*, period 3, no.[In Persian]
- Mohammadi Sirat, Hossein (2015), "Forty social customs in a civilizational framework of civilizational capacities and subsystems", *two quarterly studies of mosque and Mahdism*, first year, number 2.[In Persian]
- Moradi Kalardeh, Sajjad (2018), *Arbaeen walk; Future opportunities and capacities*, Tebayin think tank site.[In Persian]
- Mofid, Muhammad bin Muhammad (1413), *Masak Al-Mazar*, edited by Muhammad Baqir Abtahi, Qom: Mofid World Stone.[In Persian]
- Vaezi, Reza (2019), "Arbaeen movement and its impact on the geometry of West Asia", Tehran: Noor Institute of Andishesazan Studies.[In Persian]